

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Conn Iggulden
THE GATES OF ATHENS

Copyright © Conn Iggulden, 2020
Translation Copyright © 2023 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04702-8

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

KON
IGULDEN
KAPIJE
ATINE

Preveo Mirko Bižić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2023.

Za Sajmona Bruma. Velikog učitelja.

„Govorio mi je – njegove reči imale su krila.“*

– Homer

„Brzo, daj mi pehar vina, da bih mogao da nakvasim um i
kažem nešto pametno.“

– Aristofan

* Čest stih u Homerovoj *Ilijadi* i *Odiseji*, koji je pisac delimično preformulisao. (Prim. lekt.)

VOJNI POJMOVI

arhont: vladar, vođa

epistataj: drugi red u falangi, iza protostataja

epistat: onaj koji predsedava atinskoj skupštini

kelefstis – oficir na trijeri*

falanga – jedinica teško oklopljene pešadije

protostataj – prvi red u falangi, ispred epistataja

strateg – strateg, general, zapovednik

trijerarh – zapovednik trijere

MESTA

Agora – otvoren prostor, trg

Areopag – Aresova stena, brdo u Atini koje je služilo kao sudnica

Keramik – grnčarski kvart u Atini

Eretrija – grčki grad na ostrvu Evija

Maraton – polje na istočnoj obali Atike

Plateja – grčki grad u Beotiji

Pniks – „Pretrpano“ brdo; zborna mesto atinske skupštine

Salamina – atinsko ostrvo

LIKOVI

Agariste – Ksantipova žena

Arifron – prvi sin Ksantipa i Agariste

Aristid – atinski general, arhont po kome je nazvana 489. p. n. e.

Kimón – Miltijadov sin

* Starogrčka galija sa tri reda vesala sa obe strane. (Prim. prev.)

Kon Igulden

Klisten – atinski zakonodavac

Helena – ćerka Ksantipa i Agariste (Nikada nepomenuta u antićkim izvorima)

Epiklej – Ksantipov prijatelj

Herakle – mitski junak ćuven po snazi

Miltijad – atinski vojskovođa, Kimonov otac

Perikle – sin Ksantipa i Agariste

Fidipid – maratonski trkać

Temistokle – arhont po kome je nazvana 493. p. n. e.

Ksantip – atinski strateg, vođa; muŹ Agariste

Kserks – persijski kralj

DODATNE REĆI

Atina – boginja zaštitnica grada Atine

eupatridi – nasledno plemstvo Atine

DESET PLEMENA ATINE

Erehteidi

Egejidi

Pandionidi

Leontidi

Akamantidi

Enejidi

Kekropidi

Hipotontidi

Ajantidi

Antiohidi

PROLOG

Prah planinskih cvetova gusto je ispunjavao vazduh, kao parfem ili prokuvana boja. Živa stvorenja dahtala su u hladovini. Na sve strane rastao je čičak, pored kržljave trave i golog kamenja, previše vrelog da bi se išta živo zaustavilo na njemu. Cvrčci su se oglašavali i pevali na granama borova koji su se držali uz kamen i nekako opstajali.

U tišini staroj poput okolnih brda muzika je zvučala kao tanka nit u vazduhu koja se nadima u nešto što odjekuje trubama i glasovima u zvonkoj pesmi. Gušteri su bežali izvan domašaja pogleda dok su kraljevi plesači izlazili na obronak, a vazduh je podrhtavao od njihovih cimbalu, frula i bubnjeva. Na jednu jedinu komandu su stali, zadihani, obliveni znojem.

Sam kralj istupio je na pastuvu, pa sjahao s nagoveštajem gracioznosti koja ga je odlikovala kao mladog čoveka. Darije* je dobacio uzde robu i popeo se na ogromni pljosnati kamen da se zagleda preko polja. Sa te visine mogao je videti ožiljke zemlje, tragove rata i požara. Namrštio se, dirnut i daljinom i bliskošću prošlosti. Stajao je na ovom istom mestu pre trideset godina. U ovom trenutku izgledalo je kao da bi mogao napraviti jedan korak i ponovo biti tamo, sa svojim ocem pored sebe i čitavim svojim životom ispred sebe.

Na mestu gde se nalazio grad Sardis bile su ruševine. Plamenovi su odavno zamrli, mada je, kad je dunuo blag povetarac, Darije pomislio da može namirisati čađ u njemu, zadah izgorelih cigala, ili parfem, ili trulež. Bilo je i nekih ljudi u daljini. Vazduh je bio toliko čist da je Darije video plamsanje kuhinjskih vatri, iznad kojih su se podizali tanki

* Darije Veliki. U njegovo doba Persija je postala najveća država starog veka. (Prim. lekt.)

pramičci dima. Nema sumnje da su neki od ljudi pobjegli, samo da bi se vratili kada je požar utihnulo, ili su možda došli da pljačkaju ruševine, tražeći grumenčice zlata koji su nekada bili kovanice.

Posmrtna lomača grada nikada ne može da bude sitnica. Tog dana, sa planina, sa visine i iz daljine, bilo je teško zamisliti čitave ulice, parkove i kvartove progutane plamenom. Kule stražare duž velikog zida su pale, video je Darije, rasipajući oko sebe kamenje od kog su bile sazidane. Putevi su se pružali u daljinu od zidova, jasno obeleženi. Čitave porodice raznele su na svojim stopalima pepeo i čađ, ostavljajući za sobom tamne staze poput vena na rukama starca. Kralj je znao da će tamo sada vrebati zaraza. Oni koji su preživeli uopšte nisu marili za mrtve, ne sada kad su ostali bez vođstva. Po leševima su gamizale muve – a živi su žurili pored njih, očajnički se trudeći da to ne vide.

Veliki kralj nije se trgnuo ni zatresao glavom na ovu misao. On je spoznao smrt ranije, mnogo puta. Znao je da će njegovi radnici morati da zakopaju mrtve u širokim plitkim jamama izvan grada pre nego što uopšte budu mogli da počnu sa ponovnom izgradnjom.

Darije se najzad okrenuo, nastojeći da uključi svog mladog sina u svoja promišljanja. Kserks je sedeo malo dalje od prednjih linija vojske, s jednom nogom podmetnutom ispod druge dok je održavao ravnotežu na ramenima mladog mušjaka slona. Darije je video da je dečaku nešto odvušlo pažnju, možda jedan od njegovih ljubimaca. Kserks je uvek nalazio neko stvorenje da ga dresira i da ga ono zabavlja. Poslednje od njih bio je cvrčak, a pre njega sićušni plavi gušter koji je držao hranu prednjim šapicama da bi je proždrao. Sam veliki kralj nikada nije osećao potrebu za tako nečim. Brinuo je da dečak nije dovoljno zainteresovan za carstvo koje će naslediti. Uzdahnio je. Očinske brige su bile bezbrojne.

Kraljevska povorka zaustavila se na jedan njegov pokret. Pošto su se postojano uspinjali celog jutra, na licima ljudi sada se videlo olakšanje. Iza kralja je stajalo šezdeset hiljada ljudi, i njihovi redovi su pružali u beskraj, toliko daleko niz put da im nije mogao videti kraj. Darije je došao spreman za rat, ali je pronašao samo pepeo.

Napred su se odmarale plesačice, drhteći od iscrpljenosti. Jedna od njih je baš jutros pala, sručila se na zemlju u delirijumu, omilitavelih udova, i zatim je vrištala dok su kola i ljudi prelazili preko nje. Samo su

kraljevski slonovi obilazili oko izlomljene devojke, probirljivi u onome što su odlučili da zgaze i skrše.

Darije je znao da ne mora reći nijednu reč svom senešalu*. Ašarov strogi izraz i blago porumenelo lice bili su dovoljni dokazi njegovog stida. Gazdarica plesačica zasigurno će biti išibana večeras, a možda i vezana za drvo i jednostavno ostavljena da je pronađu vukovi i lavovi. Drugi će videti njenu sudbinu i znaće da ne smeju sramotiti velikog kralja kada im je ukazao ovakvu čast.

Darije više nije bio vitalni mladi ratnik kao nekada. Dok je razmišljao kako da siđe sa stene, obuzdao se da se ne trgne od probadanja u kukovima i donjem delu leđa. U neka ranija vremena jednostavno bi skočio, uživajući u svojoj snazi. Međutim, njegove sluge su ga dobro poznavale. Prinele su mu stepenice kada se ispravio i pogledao oko sebe. Sišao je niz njih, pravih leđa, savršeno mirnog izraza lica.

Kserks je zabrinuto gledao dok se njegov otac približavao, pitajući se da li će biti kažnjen zbog nečega za šta je samo kralj mogao da zna, odnosno nečega za šta je samo kralju stalo. Dečak je sedeo na jastučetu od svile, a na sebi je imao samo sandale i kožnu pregaču protkanu zlatom. Golih grudi, bio je živi podsetnik na mladost koji je mogao samo dodatno da pokvari raspoloženje njegovom ocu.

Sluge su sipale sušenu lavandu i mirtu po prašnjavoj stazi dok je veliki kralj prilazio svom sinu. Bila je uvreda za Darija da podiže pogled, ali Kserks kao da je bio zalepljen za visoko sedište na leđima slona. Ogromni mladi mužjak okrenuo je glavu da osmotri čoveka koji je stao pored njega. I dečak i životinja bili su u najnezgodnijim mogućim godinama. Darije je odmahnuo rukom da otera sluge sa cvećem od sebe. One su drhtale na ivicama njegovog vidnog polja, spremne da ponovo namirišu zemlju ispred njega, za korake koji su potresali ceo svet.

„Siđi, Kserkse“, rekao je veliki kralj tiho.

Njegov sin je klimnuo glavom i pružio ruku da bi slon mogao da je vidi. Surla se izvila i on je zakoračio na zategnute mišiće na njoj, i bio spušten je na zemlju savršeno glatkim pokretom. Izgledalo je da je dečak ponosan zbog ovoga. Darije nije reagovao na ovaj trik, prikladniji

* Majordomus ili domostrojitelj veliki plemićkih kuća na Istoku; u nekim slučajevima takođe guverner administrativne oblasti u carstvu. (Prim. prev.)

Kon Igulden

za trgove ili putničke logore. Obgrlio je sina oko ramena i pošao sa njim do mesta gde je ovaj trebalo da stoji, čekajući oca. Tu je Darije spustio ruku na veliki kamen, osećajući njegovu toplotu.

„Vidiš li onaj grad?“, upitao je. „Potamneo od pepela?“

Kserks se naglašeno zagledao u daljinu pre nego što je ponovo klimnuo glavom, i dalje nepopustljiv. Darije je shvatio da je ponosan na ovog mladića koji će ga zasigurno pratiti ako Ahura Mazda*, Premudri Gospodar, to dopusti. Nije se isplatilo biti siguran u budućnost, ni kada to glasno izražavate ni u najosamljenijim mislima. Bog svetlosti sve čuje.

„To je Sardis, prestonica čitave ove oblasti“, nastavio je on. „Ili je to bio. Neprijatelj ga je opustošio i spalio, uključujući i veliki hram koji je tamo stajao dve hiljade godina. Zbog toga sam doveo ovako mnogo vojnika, Kserkse. Do sutra će svaka kuća i hram biti očišćeni do temelja. Sve ćemo ponovo izgraditi.“

„Ko bi se usudio da napadne jedan od naših gradova?“, upitao je Kserks.

„Ljudi iz Atine, ljudi iz Eretrije“, odgovorio je njegov otac. „Grci. Mislio sam... Poslali su ovamo ambasadore pre desetak godina, tražeći prijateljstvo. Mislio sam da su pristali da postanu jedni od mojih izabranih – mojih voljenih potčinjenih naroda. Prepustili su zemlju i vodu mom guverneru i otišli kući, preko mora. Priznajem da jedva da sam i pomišljao na njih posle toga.“

Kralj se osmehnuo i pokušao da promrsi kosu sinu. Sakrio je povređenost kada se Kserks izmakao.

„Ovo je ivica sveta, Kserkse. More je na manje od dva dana putovanja odavde – a iza njega zemlje koje nikada nisu upoznale blagoslov naših zakona, naše vojnike.“ Mahnuo je rukom prema polju. „Ja vladam ovde, od pijaca robova do rudnika zlata. Svaki krčag i pehar su moji, svaki novčić, drvena greda i dete. A ipak smo daleko od civilizacije, od središnjih zemalja. Možda sam bio preblag prema njima, previše sam im oprštao. Ja prelako poverujem ljudima. To je oduvek bila moja slabost.“

Video je kako se njegov sin s nelagodnom premestio s noge na nogu i osmehnuo se.

* Najčešće se koristi za ime boga u zoroastrizmu. Poznat je i kao Davalac Života, Veliki Darovalac, Veliki Stvaralac. Prema Zaratustri, osnovu našeg zemaljskog postojanja predstavlja borba između istine i laži (nama poznata kao borba dobra i zla, svetlosti i tame) i suprotstavljene sile u ovoj borbi su Ahura Mazda (bog) i Ahriman (đavo). (Prim. lekt.)

„Niko ne može reći da nemam časti, Kserkse. Možeš li to da prihva-
tiš? Ako dam reč, držim je, makar se svet raspadao oko mene. Ukoliko
oprostim neprijatelju, ako ga s dobrodošlicom primim kao dete u svoju
kuću, on zna da više neće biti moje ljutnje. Čak i Grci ovo znaju. O, oni
možda viču i koprcaju se, ali za one koji su pravi ljudi, koji su spremni
da potisnu ponos i ponude mi znamenja zemlje i vode, uvek ću biti bog
opraštanja.“

„Ali zašto? Zašto bi oprostio ljudima koji su uradili ovo, koji su spa-
lili Sardis?“

Darije se nagnuo prema sinu. Mada je stotinu slugu i robova čekalo
da ispuni njegov najmanji hir i premda su dve nage žene sa očima opr-
crtanim kanom virile iz nosiljke sa zavesama na leđima njegovog slona,
bio je sam sa svojim naslednikom.

„Sada govorim kao kralj, Kserkse. Saslušaj me. Moja reč nije prekr-
šena jer, kada čovek izađe na bojno polje protiv moje vojske, hoću da sa
strahom gleda u svoje saveznike, da se pita hoće li ga oni napustiti, čak
i u žaru bitke. Hoću da zna, kao što zna sopstveno ime, da ću ga, uko-
liko mi se preda, ako oseti ukus prašine na usnama i ponudi mi vodu iz
skupljenih šaka, poštovati kao saveznika do kraja sveta, bez ogorčenosti,
bez osвете. Zato što će on biti živi primer moje milosti. Razumeš li?“

Kserks je ovlaš odmahnuo glavom, zatvarajući oči pred vetrom koji
se pojačavao, ublažavajući vrelinu dana. U tom trenutku tišine i mira
odjednom je uvideo na šta otac misli. Oči su mu se otvorile, a kralj se
osmehnuo videvši sjaj u njima.

„To što ti veruju sve ih slabi...“, rekao je Kserks, sa nekom vrstom
začuđenosti. „To znači da će se brat okrenuti protiv brata dok se mi pri-
bližavamo, i prijatelj protiv prijatelja. Ali cena, oče? Za tvoju čast? Gubiš
osvetu – zar to nije previsoka cena?“

„Ne. Postoji četrdeset zemalja u mom carstvu – Medija, Asirija, Li-
dija, Indija – pred bogom koji obavezuje. Ljudi su poput srebrnih riba u
okeanu, svi potčinjeni mom prestolu, mojoj kruni. Da sam bio varalica,
lažov, borili bi se mnogo žešće da me odagnaju. Umesto toga, njihove
vođe su dobile palate i zemlju. U trenucima mira i tišine, oni se možda
pitaju da li su uopšte pokoreni.“

„Ali jesu“, napomenuo je Kserks.

Njegov otac klimnuo je potvrdno.

Kon Igulden

„Da. Tako je i sa tim gradovima, tim 'Jonskim savezom'. Oni se ugledaju na svoje grčke pretke umesto na nas. Bio sam previše daleko da bih brinuo šta oni rade na samim granicama zapadnih mora. Pozvali su Atinu za pomoć u svojoj izdaji – i te grčke kurve su poslale brodove iz Eretrije i svoje hoplite da haraju ovom obalom, da ubijaju i teroristu narode koji su moji. Sada govore o zbacivanju jarma koji sam im ja nametnuo, o našoj 'sramnoj' vladavini.“

Kralj se nasmejao, mada u tom smehu nije bilo mnogo radosti, a oči su mu ostale crne, zasenjene gustim obrvama.

„Dok su uništavali moj garnizon, Grci su zapalili tršćane krovove Sardisa. Vatra se širila brzinom samog vetra dok sve nije progutala, čak i hram Kibebe, velike majke sveta. To je teško oprostiti.“

Kralj je neko vreme stajao zagledan u daljinu. Njegov sin nije se usuđivao da mu prekine tok misli. Niti se izmakao kada mu je otac ponovo spustio ruku na rame.

„Za jedno godišnje doba ponovo ću ovo izgraditi. Vojska koju sam doveo ući će u sve varošice i gradove tog Jonskog saveza i sprovesti kaznu koju budem smatrao odgovarajućom. Muškarcima će odsecati ruke kako ne bi ponovo mogli da drže koplje ili mač. Najlepša deca završiće na našim pijacama robova. Starci i starice biće bačeni u oganj. Ponekad mislim da je to na neki način milost – za one kojima su oni predstavljali teret. Shvataš li? Čak i u užarenoj vatri mog gneva može da bude mudrosti. Ja nisam tiranin, Kserkse. Kada se pokrenem, kada se planine pokrenu, to je podrhtavanje jače nego kad stupa hiljadu kraljeva. Ti ćeš spoznati to isto, kada mene više ne bude. Svi ljudi su robovi; svi kraljevi su robovi pred nama.“

Lice njegovog sina se ozarilo od zadovoljstva na ove reči. Kserks je posegnuo naviše levom rukom i dodirnuo prste položene na svoje golo rame. Mudrost njegovog oca izgradila je carstvo takvog izuzetnog bogatstva i moći; bilo je kao što je on rekao: ceo svet se klanjao pred njim. Kserks je mislio da bi čak i kiša počela da pada na njegovu komandu.

„A šta je sa Grcima, oče?“

„Vratili su se u svojim brodovima, spokojni kao deca usnula u svojoj nevinosti. Ipak, oni su iskasapili moje garnizone. Veruju da je posao obavljen. Greše. Posao je tek počeo! Ja ću ih videti ponovo, kada ovde završim.“

Kralj je pogledao preko ramena u redove svojih gardista, koji su stajali u belim postavljenim ogrtačima. Mora da ih je morila vrućina, ali stajali su savršeno mirno, kao isklesani iz kamena. General koji im je zapovedao istupio je napred na kraljev letimični pogled, opružio se po zemlji koliko je dug i ležeći prineo ruke očima, kao da je slep. Kada je ustao, na njegovoj nauljenoj odori ostala je zalepljena prašina, dajući mu izgled vojnika u pohodu, a ne pukog ukrasa kraljevske svite. Darije je pomislio da je to dobar predznak.

„Donesi mi moj luk, generale Datise.“

Kraljevsko oružje je izvađeno iz kutije, dok je kralj stajao sa ispruženom rukom. Darije je odmerio težinu u ruci; oružje je bilo visoko skoro koliko i on sam, i sijalo se na suncu od ulja i zlatnih traka kojim su bili ukrašeni rukohvati.

„Strelu“, rekao je Darije.

Namestio je strelu na upletenu strunu i zategao je s lakoćom čoveka koji je to vežbao svakog dana još od detinjstva. Mišići njegove ruke, ramena i prsa zategli su se i on je izbacio strelu u daljinu. Letela je veoma dugo, pošto se zemljište spuštalo prema ravnici ispod njih.

„Poslao sam ovu strelu kao zakletvu“, čuo je Kserks kako njegov otac mrmrlja. „Bože, dopusti mi da kaznim Atinjane onako kako zaslužuju.“

Vratio je luk u kutiju i prstom dao znak robu koji mu je služio vino. Mada je vitki mladić služio kralja svih dvadeset godina života, stekavši autoritet na zlatnom dvoru, bez oklevanja se potrbuške bacio na zemlju, osećajući gospodarevo raspoloženje.

„Mišare, od danas imaš novi zadatak. Sada ustani i prihvati ga iz moje ruke.“

Evnuh se uspravio u glatkom pokretu, i stajao oborenih očiju dok su ga otac i sin posmatrali. Svila njegove odore nije se dobro provela na prašnjavom tlu, a Kserks se namrštio videvši mrlje od znoja na njoj. Nije bilo izgovora za niske standarde, ne kada postoje robovi koji kupaju i presvlače muškarca onoliko puta dnevno koliko on to poželi. Ako je Mišar uopšte bio muškarac. Kserks je jednom naredio gardistima da ga pritisnu na zemlju kako bi mogao da pregleda staru ranu i svenulu kesicu koja je visila dole, tamnu kao modrica. Mišar je tada plakao kao žena. Bilo je čudno što rob može razumeti da njegov život nije njegov, a ipak očekuje da zadrži neki privid dostojanstva – nešto čega je on sigurni

Kon Igulden

vlasnik, kao dela svojih ruku! Kserks je smatrao da njegov otac dopušta nekim od svojih sluga previše slobode, možda zbog dugog poznanstva. On neće napraviti istu grešku kada dođe njegov red da vlada. Osmehnuo se na tu pomisao.

„Mišare“, nastavio je kralj, „prilazićeš mi svake noći kada sednem da večeram. Prekinućeš me u govoru, bez straha od kazne. Reći ćeš ovo: 'Gospodaru, seti se Grka.' Jesi li razumeo šta sam ti rekao?“

Kraljev rob-peharnik pokušao je da klimne glavom, mada je tako silovito drhtao da je Kserks pomislio da je možda bolestan. Mišar je takođe opazio pocrnele ruševine Sardisa. On nije znao kako će kralj reagovati. Potočić znoja je ostavio svetlu liniju na njegovom čelu, i kliznuo u nabore njegovih obojenih usta.

„Ja... ja razumem, veličanstvo. Biće kao što kažete.“

„Zaista hoće, Mišare. Ako zaboraviš, narediću da ti iščupaju taj tvoj lepi jezik. Sada nas ostavi – i nađi čistu odeću. Ta koju nosiš dobra je samo za vatru.“

Evnuh se naklonio i žurno udaljio. Kserks je gledao u oca sa iščekivanjem, videći vuka u njemu, uništitelja zemalja.

„Dakle“, rekao je kralj, „neću zaboraviti ono što su mi Grci ostali dužni, sine moj. Ne dok ne bude hiljadostruko naplaćeno. Oni su mali i raštrkan narod. Kupiću brodove od Feničana i rasporediti neke od mojih dokonih zapadnih garnizona na ovo mesto. Ovde ima previše oficira iz dvora, Kserkse, ljudi debelih i mekanih, koji žive lagodnim životom. Mali pohod će im koristiti, rekao bih. Možda ću videti kako se moji besmrtnici* snalaze na otvorenom moru. Zabavljaće me da gledam ljude kao što je general Datis kako povraćaju doručak preko ivice broda!“

Kralj se nasmejao na tu pomisao. Njegovo sumorno raspoloženje je prolazilo. Okrenuo se prema sinu, i Kserks je uspeo da se ne trzne.

„Sada naredi da ti dovedu tvog konja. Hoću da vidim kako jašeš sa izviđačima kada stignemo do ravnice.“

„Ja bih radije...“

„To će mi pričiniti zadovoljstvo, Kserkse“, blago ga je prekinuo otac.

* Elitna kraljevska garda. Misli se na izabranih 10.000 Persijanaca, poznatih kao „besmrtni“. Tako su se nazivali zato što se, kad neki od njih, bilo zbog bolesti ili smrti, ispadne iz stroja, na njegovo mesto birao drugi, tako da ih uvek ima na broju ni manje ni više nego 10.000, kako navodi Herodot. (Prim. lekt.)

Kapije Atine

Dečak se odmah naklonio.

„U redu.“

Pošto je ovo bilo rešeno, kralj se osmehnuo.

„Odlično. Ljudi će te videti kako jašeš. Kada sunce zađe, očekujem te na večeri za moje oficire. Moji generali i ja pravićemo planove da kaznimo te jonske gradove koji drhte pred nama.“

Kserks se još jednom naklonio. Nadao se da će imati malo vremena za sebe, da mu otac neće usmeravati svaki korak pre nego što ode na spavanje. Ipak, nagrada za njegovu poslušnost će doći. Mada nije mogao da zamisli svet u kome nema njegovog voljenog oca, jednog dana carstvo će biti njegovo. Tada će njegova naredba rasterati oblake ili pomračiti sunce u sećanje na njegovog oca. Bila je to dobra pomisao.

